

Медіація. Український досвід і Європейський вибір

Книга «Медіація» — це перший в Україні комплексний практичний посібник, що охоплює весь спектр альтернативного вирішення спорів: від теоретичних засад до покрокових алгоритмів проведення процедури. Автор доводить: традиційна судова система з її перевантаженістю, формалізмом і принципом «переможець-переможений» не здатна ефективно вирішувати більшість цивільних конфліктів. Медіація — не просто альтернатива суду, а принципово інша філософія: замість боротьби за позиції — пошук спільних інтересів, замість руйнування відносин — їх збереження.

Книга детально розкриває специфіку сімейної, трудової та комерційної медіації, пропонує 11 практичних лайфхаків для кожної сфери, аналізує Закон України «Про медіацію» 2021 року та містить дорожню карту системного впровадження інституту на 2025-2030 роки. Україна стоїть на порозі трансформації правової культури — від судового протистояння до цивілізованого діалогу. Ця книга — інструмент для тих, хто готовий цю трансформацію здійснити: адвокатів, суддів, підприємців, медіаторів і всіх, хто шукає ефективний шлях вирішення конфліктів.

Олег ГОРЕЦЬКИЙ

МЕДІАЦІЯ:

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД
І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР

Київ
2025

УДК 347.91/95.316775.3](477)

Г-67

Усі права захищено. Жодна частина цього видання не може бути відтворена або передана у будь-якій формі чи будь-якими засобами без письмового дозволу автора.

Олег Горецький

Г-67 Медіація: Український досвід і Європейський вибір. — Київ.

Видавництво Українська Правда, 2025.— 224с.

Книга «Медіація» — це перший в Україні комплексний практичний посібник, що охоплює весь спектр альтернативного вирішення спорів: від теоретичних засад до покрокових алгоритмів проведення процедури. Автор доводить: традиційна судова система з її перевантаженістю, формалізмом і принципом «переможець-переможений» не здатна ефективно вирішувати більшість цивільних конфліктів. Медіація — не просто альтернатива суду, а принципово інша філософія: замість боротьби за позиції — пошук спільних інтересів, замість руйнування відносин — їх збереження. Книга детально розкриває специфіку сімейної, трудової та комерційної медіації, пропонує 11 практичних лайфхаків для кожної сфери, аналізує Закон України «Про медіацію» 2021 року та містить до-рожню карту системного впровадження інституту на 2025–2030 роки. Україна стоїть на порозі трансформації правової культури — від судового протистояння до цивілізованого діалогу. Ця книга — інструмент для тих, хто готовий цю трансформацію здійснити: адвокатів, суддів, підприємців, медіаторів і всіх, хто шукає ефективний шлях вирішення конфліктів.

УДК 347.91/95.316775.3](477)

ISBN 978-617-8800-43-7

© Олег Горецький, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ЧАСТИНА I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	15
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ	17
1.1. Поняття та правова природа медіації	18
1.2. Принципи медіації	20
1.3. Теорія конфлікту та психологія медіації	23
РОЗДІЛ 2. МЕДІАЦІЯ У СИСТЕМІ ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	29
2.1. Міжнародно-правове регулювання медіації	30
2.2. Порівняльний досвід країн	33
2.3. Правове регулювання медіації в Україні	38
РОЗДІЛ 3. МЕДІАЦІЯ VS ІНШІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ	45
3.1. Медіація vs Судовий процес	46
3.2. Медіація vs Арбітраж (третейський суд)	50
3.3. Медіація vs Переговори	52
3.4. Медіація vs Врегулювання спору за участю судді	55

ЧАСТИНА II. ПРОЦЕС МЕДІАЦІЇ: ПРАКТИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО	61
РОЗДІЛ 4. МЕДІАБЕЛЬНІСТЬ СПОРІВ: КОЛИ МЕДІАЦІЯ ПРАЦЮЄ	63
4.1. Концепція медіабельності	64
4.2. Медіабельність різних категорій спорів	67
4.3. Межі застосування медіації	73
РОЗДІЛ 5. УЧАСНИКИ МЕДІАЦІЇ: РОЛІ, ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ	77
5.1. Медіатор: роль, вимоги, відповідальність	78
5.2. Сторони спору	84
5.3. Адвокати в медіації	86
РОЗДІЛ 6. ЕТАПИ МЕДІАЦІЇ: ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ	91
6.1. Підготовка до медіації: фундамент успіху	92
6.2. Відкриття медіації: встановлення правил гри	95
6.3. Робота над спором: серце медіації	97
6.4. Індивідуальні зустрічі (кокуси): коли спільна дискусія не працює	101
6.5. Формулювання угоди: від слів до документа	103
РОЗДІЛ 7. ТЕХНІКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ МЕДІАТОРА	107
7.1. Комунікативні техніки	108
7.2. Робота з емоціями	111
7.3. Робота зі складними ситуаціями	113
7.4. Практичні інструменти	115

ЧАСТИНА III. МЕДІАЦІЯ В РІЗНИХ СФЕРАХ	119
РОЗДІЛ 8. ТРУДОВА МЕДІАЦІЯ	121
8.1. Специфіка трудових спорів	122
8.2. Правове регулювання	123
8.3. Одинадцять лайфхаків трудової медіації	124
8.4. Порівняння: медіація vs суд у трудових спорах	128
РОЗДІЛ 9. СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ	131
9.1. Особливості сімейних спорів	132
9.2. Розлучення і поділ майна	135
9.3. Діти в процесі розлучення	137
9.4. Рекомендації для батьків	139
РОЗДІЛ 10. КОМЕРЦІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА МЕДІАЦІЯ	143
10.1. Медіабельність бізнес-спорів	144
10.2. Договірні спори	146
10.3. Корпоративні конфлікти	148
10.4. Міжнародна практика	151
ЧАСТИНА IV. ПРОФЕСІЯ МЕДІАТОРА	155
РОЗДІЛ 11. МЕДІАЦІЙНА УГОДА	157
11.1. Вимоги до медіаційної угоди	158
11.2. Структура угоди	160
11.3. Виконання угоди	163
РОЗДІЛ 12. ПРОФЕСІЯ МЕДІАТОРА	167
12.1. Як стати медіатором	168
12.2. Компетенції медіатора	170

12.3. Економіка медіації	172
12.4. Дорожня карта медіатора	174
ЧАСТИНА V. СИСТЕМНА ТРАНСФОРМАЦІЯ	177
РОЗДІЛ 13. МЕДІАЦІЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	179
13.1. Прогнозовані типи спорів	180
13.2. Специфіка роботи медіатора	183
13.3. Десять рекомендацій для післявоєнної медіації	184
РОЗДІЛ 14. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО МЕДІАЦІЮ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	187
14.1. Структура та зміст Закону про медіацію	188
14.2. Переваги Закону про медіацію	191
14.3. Недоліки та прогалини Закону	192
14.4. Практика застосування в умовах воєнного стану	194
14.5. Перспективи вдосконалення законодавства	195
РОЗДІЛ 15. ДОРОЖНЯ КАРТА: УКРАЇНА 2025-2030	199
15.1. Виклики та можливості	200
15.2. Етапи розвитку (2025-2030)	201
15.3. Роль різних акторів	205
15.4. Медіація у післявоєнному відновленні	207
ВИСНОВКИ	211
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	217

ВСТУП

Судова система на межі: коли правосуддя стає недоступним

Україна переживає глибоку кризу судової системи. Це не голослівне твердження, а констатація факту, підтверджена цифрами, які вражають своєю безжалісністю. За даними Міністерства юстиції України, рівень виконання судових рішень становить лише 31 %. Іншими словами, майже дві третини людей, які виграли справу в суді, так і не отримують те, що їм належить за законом. Судове рішення перетворюється на папірець, який не має реальної сили.

Уявіть: ви роками судитеся, витрачаєте, час, гроші на адвокатів, проходите через стрес судових засідань, нарешті суд виносить рішення на вашу користь. Здавалося б, перемога. Але в 70 % випадків це рішення залишається на папері. Особа, що програла суд, ігнорує його, виконавча служба безсила, а ви знову опиняєтеся на початку — тільки тепер із судовим рішенням, яке нічого не варте.

Тривалість судових процесів додає свою частку до цієї похмурої картини. Цивільна справа в суді першої інстанції розглядається в середньому 6-12 місяців. Господарська справа — 3-4 місяці. Якщо справа доходить до апеляції та касації, загальний строк може сягати 2-3 років, а то й більше. За цей час обставини змінюються, документи втрачаються, свідки забувають деталі, а сторони втрачають останню надію на справедливість.

Судова система перевантажена. Судді фізично не встигають розглядати справи якісно. На одного суддю припадає сотні справ на рік. У такій ситуації судові рішення часто приймаються формально, без глибокого вникання в обставини. Люди відчувають, що їх не чують, що для системи вони — лише черговий номер справи в черзі.

Вартість судового процесу також стає бар'єром для доступу до правосуддя. Судовий збір, послуги адвоката, експертизи, витрати часу — усе це робить судовий захист недоступним для багатьох громадян. Парадокс: держава гарантує право на судовий захист, але реалізувати це право можуть лише ті, хто має достатні фінансові ресурси.

Ця криза не виникла одночасно. Вона накопичувалася роками, посилювалася політичними потрясіннями, економічними кризами, недофінансуванням судової системи, недостатньою увагою до судової реформи. Але найгірше в цій ситуації не сама криза, а відчуття безвиході, яке вона породжує. Коли людина не може захистити свої права через суд, вона опиняється в правовому вакуумі.

Альтернативи існують: світовий досвід і українські реалії

Однак світ давно знайшов відповідь на питання, як розвантажити судову систему та водночас зробити вирішення спорів більш доступним, швидким і ефективним. Ця відповідь — альтернативні способи вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution, ADR), серед яких медіація посідає центральне місце.

У країнах Європейського Союзу, США, Канаді, Австралії медіація успішно функціонує вже десятиліттями. У Німеччині законодавство про медіацію було прийнято ще в 2012 році. В Австрії медіація обов'язкова у сімейних справах певних категорій — і це працює, допомагаючи батькам домовитися про долю дітей без руйнівних судових баталій. В США федеральна служба медіації працює з 1947 року, успішно врегулювавши десятки тисяч трудових спорів.

Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/52/ЄС про деякі аспекти медіації в цивільних та комерційних справах встановила загальні стандарти для всіх країн-членів ЄС. Європа зробила медіацію частиною своєї правової культури, визнавши, що не всі конфлікти повинні вирішуватися через суд.

Україна, обравши європейський шлях інтеграції, взяла на себе зобов'язання адаптувати своє законодавство до стандартів ЄС. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає гармонізацію законодавства у сфері правосуддя. Медіація — невід'ємна частина цього процесу.

Перші кроки до визнання медіації в Україні були зроблені ще в 2006 році, коли Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва» визначив необхідність запровадження процедури медіації. Відтоді минуло п'ятнадцять років законодавчих ініціатив, дискусій, доопрацювань.

16 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про медіацію» № 1875-ІХ, який набрав чинності 15 грудня 2021 року. Україна нарешті отримала правову базу для системного розвитку медіації.

Закон визначає принципи медіації (добровільність, конфіденційність, нейтральність медіатора, рівність сторін), вимоги до медіаторів (базова підготовка не менше 90 годин), порядок проведення процедури, статус медіаційної угоди. Внесені зміни до процесуальних кодексів забезпечують інтеграцію медіації в судову систему.

Професійні медіатори практикують на законних підставах. Асоціації медіаторів ведуть реєстри, проводять акредитовані навчальні програми. Судді рекомендують сторонам звернутися до медіації відповідно до процесуальних норм. Адвокати включають медіаційні застереження в договори.

Проте прийняття закону — це лише початок. Через два місяці після набрання ним чинності почалася повномасштабна війна, яка суттєво уповільнила імплементацію. Попереду — масштабна робота з впровадження медіації: створення інфраструктури, підготовка кадрів, популяризація серед населення.

Чому медіація – вибір України

Україна обрала медіацію не тому, що це модно чи тому, що так роблять у Європі. Медіація — це раціональний вибір, продиктований об'єктивними потребами суспільства та реаліями сьогодення.

По-перше, війна та післявоєнна відбудова. Повномасштабна російська агресія з лютого 2022 року породила й продовжуватиме породжувати величезну кількість спорів: про відшкодування збитків від воєнних дій, про повернення майна внутрішньо переміщених осіб, про трудові права демобілізованих, про ділові зобов'язання, які неможливо виконати

через війну. Судова система фізично не зможе розглянути всі ці справи в розумні строки. Медіація — єдиний реалістичний спосіб швидкого врегулювання масових післявоєнних спорів.

По-друге, економічна ефективність. Держава не має ресурсів для масштабного розширення судової системи. Натомість медіація не потребує великих бюджетних витрат. Медіатори працюють як приватні професіонали, їхні послуги оплачують сторони спору або, в окремих випадках, благодійні фонди чи міжнародні донори. Для держави медіація — це можливість розвантажити суди без додаткових фінансових вливань.

По-третє, збереження соціального капіталу. Судовий процес руйнує відносини між людьми. Він перетворює колишніх партнерів на ворогів, сусідів — на опонентів, членів родини — на судових супротивників. Медіація, навпаки, допомагає зберегти відносини або принаймні розійтися без зайвого негативу. В умовах, коли Україна потребує консолідації суспільства, коли кожен зв'язок між людьми цінний, медіація стає інструментом соціального відновлення.

По-четверте, автономія та довіра. Українці втомилися від патерналізму, від того, що хтось зверху приймає рішення за них. Медіація повертає людям контроль над вирішенням їхніх конфліктів. Сторони самі, з допомогою медіатора, визначають, яке рішення їм підходить. Це не тільки ефективніше (люди охочіше виконують те, що самі вирішили), але й відповідає духу демократичного суспільства.

По-п'яте, європейська інтеграція. Приєднання до стандартів ЄС у сфері правосуддя — не данина моді, а стратегічна необхідність. Медіація є невід'ємною частиною європейської правової культури. Впроваджуючи медіацію, Україна наближається до європейських практик, демонструє готовність реформувати правову систему відповідно до кращих світових зразків.

Медіація не замінить суди. Вона доповнює судову систему, беручи на себе ті спори, які можуть бути вирішені за згодою сторін. Суди залишаються останньою інстанцією для спорів, де компроміс неможливий, де потрібне встановлення юридичного прецеденту, де одна зі сторін категорично відмовляється від діалогу. Але для більшості цивільних, господарських, сімейних, трудових спорів медіація пропонує кращу альтернативу: швидше, дешевше, конфіденційніше, з більшими шансами на виконання досягнутої угоди.

Ця книга: практичний посібник для реального життя

Перед вами — не академічний трактат і не мотиваційна брошура. Це практичний посібник, написаний на основі реального досвіду медіації в Україні та глибокого аналізу світової практики. Книга базується на дослідженнях, наукових працях, практичних кейсах, законодавчих матеріалах.

Автор цієї книги — не теоретик, відірваний від реальності. Це практик, який особисто проводив медіації, стикався з усіма викликами, помилками, несподіваними поворотами, які трапляються в реальному житті. Кожна техніка, кожна рекомендація, кожен лайфхак у цій книзі перевірені практикою.

Структура книги побудована так, щоб вести вас від загального до конкретного, від теорії до практики.

Частина I «Теоретичні основи» закладає фундамент розуміння медіації. Ви дізнаєтеся, що таке медіація, які її принципи, як вона співвідноситься з іншими способами вирішення спорів. Ми розглянемо міжнародний досвід — що працює в Німеччині, Австрії, США, і що з цього можна застосувати в Україні. Проаналізуємо чинне українське законодавство, виявимо його прогалини та перспективи розвитку.

Частина II «Процес медіації: практичне керівництво» — це серце книги. Тут ви отримаєте покрокову інструкцію, як проходить медіація від першого контакту до підписання угоди. Ми детально розглянемо кожен етап: підготовку, відкриття, роботу над спором, індивідуальні зустрічі, формулювання угоди. Ви дізнаєтеся про техніки, які використовує медіатор: активне слухання, перефразування, роботу з емоціями, генерацію варіантів. Ви навчитеся розпізнавати маніпуляції, справлятися зі складними учасниками, виходити з тупикових ситуацій.

Частина III «Медіація в різних сферах» показує, як медіація застосовується в конкретних категоріях спорів. Трудові конфлікти мають свою специфіку, відмінну від сімейних. Комерційні спори вимагають інших підходів, ніж корпоративні конфлікти. Для кожної сфери ми розглянемо особливості, виклики, найкращі практики. Ви отримаєте конкретні лайфхаки — прості, але ефективні прийоми, які допомагають досягти результату.

Частина IV «Професія медіатора» призначена для тих, хто думає про медіацію як про можливу кар'єру. Як стати медіатором? Яке навчання потрібне? Скільки можна заробляти? Які виклики чекають на початківця?

Ми відповімо на ці питання чесно, без прикрас, базуючись на реальному досвіді медіаторів-практиків. Ви отримаєте дорожню карту — покроковий план входження в професію.

Частина V «Системна трансформація» дивиться в майбутнє. Що потрібно змінити в законодавстві? Який має бути Закон про медіацію? Яка роль судів, адвокатів, держави у розвитку медіації? Як медіація може допомогти в післявоєнній відбудові? Ми пропонуємо дорожню карту розвитку медіації в Україні на період 2025-2030 років — реалістичний план того, як медіація може стати частиною української правової культури.

Як користуватися цією книгою

Ця книга написана так, щоб її можна було читати по-різному, залежно від ваших потреб.

Якщо ви адвокат і хочете зрозуміти, чи варто пропонувати медіацію своїм клієнтам, — почніть з Частини I (теорія) та Розділу 3 (порівняння медіації з судом). Потім переходьте до Частини III, де розглядаються конкретні категорії спорів. Розділ про учасників медіації (Розділ 5) пояснить вашу роль як адвоката в медіації.

Якщо ви бізнесмен і зіткнулися з конфліктом, — почніть з Розділу 10 (Комерційна та корпоративна медіація). Потім прочитайте Розділ 4 про медіабельність — це допоможе зрозуміти, чи підходить ваш спір для медіації. Розділ 11 про медіаційну угоду покаже, чого очікувати в результаті.

Якщо ви переживаєте розлучення і хочете домовитися з колишнім партнером про дітей та майно, — ваш розділ — Розділ 9 (Сімейна медіація). Там ви знайдете не лише юридичну інформацію, але й рекомендації, як зберегти відносини заради дітей, як спілкуватися з колишнім партнером, як пояснити дітям, що відбувається.

Якщо ви роботодавець або працівник у трудовому конфлікті, — читайте Розділ 8 (Трудова медіація). 11 лайфхаків, описаних там, допоможуть вам зрозуміти, як медіація може вирішити ваш спір швидше й дешевше, ніж суд.

Якщо ви думаєте про професію медіатора, — почніть з Частини I, щоб зрозуміти теоретичні основи. Потім ретельно вивчіть Частина II — це ваш практичний підручник. Розділ 12 (Професія медіатора) дасть вам реалістичне уявлення про те, що вас чекає, і дорожню карту для входження в професію.

Якщо ви суддя, чиновник, законодавець, — Частина V написана саме для вас. Там міститься аналіз законодавства, пропозиції змін, дорожня карта системного впровадження медіації в Україні.

Якщо ви просто цікавитесь темою і хочете зрозуміти, що таке медіація, — читайте послідовно, від початку до кінця. Книга побудована так, щоб кожен розділ логічно продовжував попередній, поступово поглиблюючи ваше розуміння.

Книга містить багато практичних інструментів: чек-листи, таблиці порівняння, алгоритми прийняття рішень, шаблони документів. Не ігноруйте їх. Вони призначені для того, щоб ви могли скористатися ними в реальному житті. Роздрукуйте, заповніть, адаптуйте під свою ситуацію.

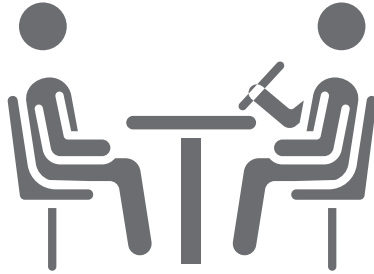

Медіація — це не панацея. Вона не вирішить усіх проблем судової системи, не врегулює всі спори, не підійде для всіх конфліктів. Але для більшості цивільних, господарських, сімейних, трудових спорів медіація пропонує реальну альтернативу — швидшу, дешевшу, менш травматичну, з більшими шансами на виконання досягнутої угоди.

Україна стоїть на порозі системної трансформації підходів до вирішення спорів. Зростаюча кількість медіаторів, численні заходи, наміри приєднатися до міжнародних договорів про медіацію — усе це свідчить про стрімкий розвиток медіації в нашій країні.

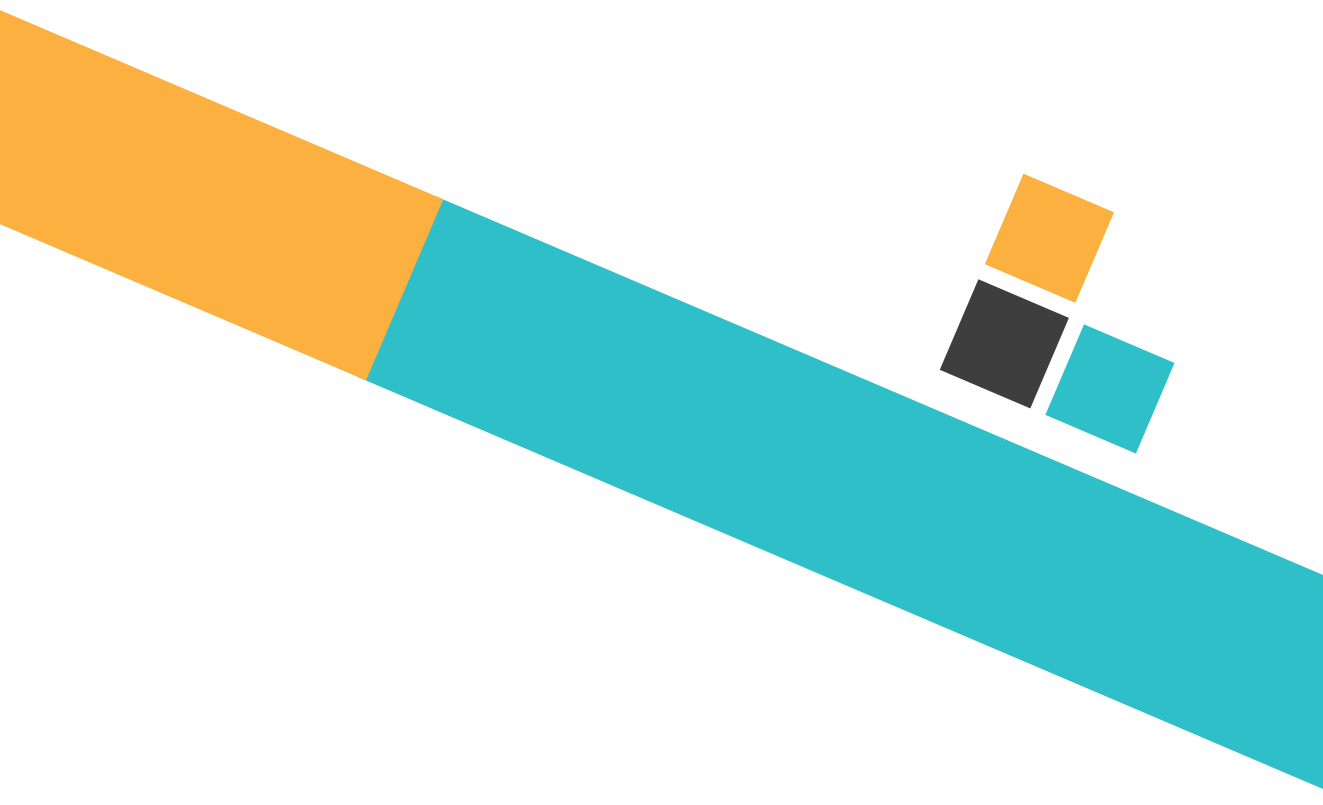
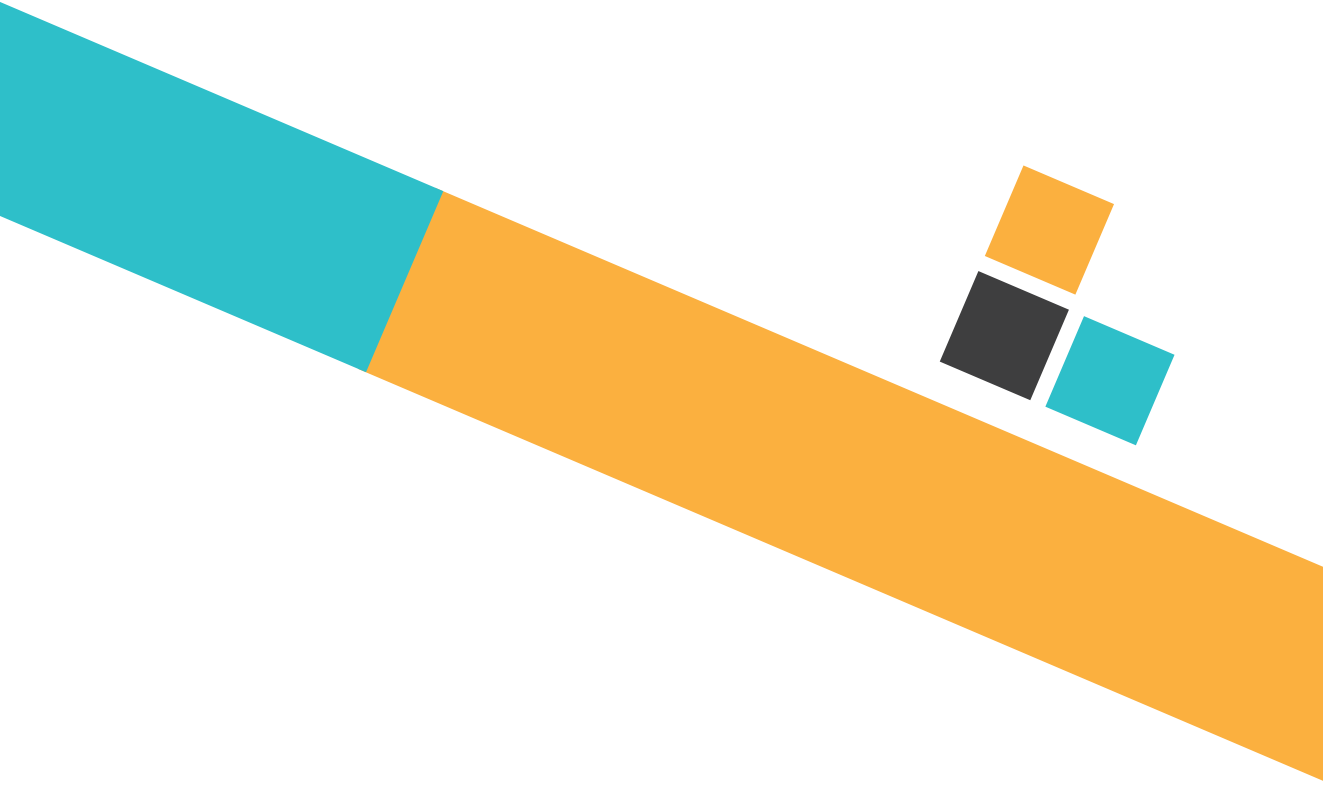
Ця книга — внесок у цей процес. Вона написана з вірою в те, що люди здатні домовлятися, що конфлікти можна вирішувати конструктивно, що українське суспільство готове до нової культури врегулювання спорів. І з вірою в те, що український вибір — це європейський вибір, вибір на користь доступного, ефективного, орієнтованого на людину правосуддя.

Вітаємо вас у світі медіації.

ЧАСТИНА І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Медіація як соціальний феномен існувала задовго до того, як стала предметом правового регулювання. У традиційних суспільствах роль посередника у вирішенні конфліктів виконували старійшини общин, релігійні лідери, авторитетні члени спільноти. Однак лише в другій половині ХХ століття медіація трансформувалася з неформальної практики у структуровану процедуру з чіткими принципами, етапами та правовими наслідками.

Сучасна медіація є відповіддю на кризу традиційної юрисдикційної моделі вирішення спорів. Судова система, орієнтована на встановлення юридичної істини та застосування правових норм, часто виявляється неефективною у ситуаціях, де конфлікт має багатовимірний характер. Медіація пропонує альтернативну парадигму: замість питання «Хто правий?» вона ставить питання «Як нам домовитися?»

[Перейти на сайт →](#)